

університету імені Петра Могили]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2012. – Т. 195, вип. 183. – С. 76–80. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2012_195_183_18

10. Система укладання та перегляду електронних словників PolyDic v.1.0. – Режим доступу до Веб-сторінки: <http://tc.terminology.lp.edu.ua>

11. Южакова О. Навчальний словник у виші: місце, роль і засади укладання [Електронний ресурс] / О. Южакова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології. – 2013. – № 765. – С. 20–24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPUT_2013_765_5

12. Шуневич Б. І. Українсько-англійський комп'ютерний словник пожежно-технічних термінів: лексичні матеріали, програмне забезпечення / Б. І. Шуневич // Комп'ютерна лінгвістика: сучасне та майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : КНЛУ, 2012. – С. 46–48.

Дробит И. М. Лексикографические и дидактические аспекты составления электронного учебного словаря.

Аннотация

В статье проанализировано структуру учебного словаря и принципы его составления с помощью соответствующего программного обеспечения. Англо-украинский электронный учебный словарь пожарно-технической терминологии рассматривается в рамках концептуальных принципов учебной и компьютерной лексикографии.

Ключевые слова: учебная лексикография, терминологический словарь, терминологический минимум, электронный словарь.

Drobit I. M. Lexicographic and Methodological Aspects of Compiling an Electronic Learner's Dictionary.

Summary

Ukrainian terminology is actively developing, nomination of newly coined scientific concepts and improvement of existing terminology are taking place. In order to systematize the terminology and facilitate the educational process of translators, namely provide references for courses and subjects aimed at specialized translation, there is a need to create appropriate traditional and electronic dictionaries.

The article deals with structure of a learner's dictionary and principles of its compiling with the help of corresponding software. English-Ukrainian electronic dictionary of fire and technical terms is analyzed in context of main principles of educational and electronic lexicography.

Compiling an educational electronic dictionary is aimed at translation as well as effective learning process. The author suggests two ways of compiling learner's dictionaries: with the help of free lexicographic software PolyDic and within free and open-source software learning management system Moodle.

Modern terminology, traditional and computer lexicography among others set goals to solve practical problems that meet educational and professional needs of translators - ordering and standardization of terminology.

Key words: educational lexicography, terminology dictionary, terminology minimum, electronic dictionary.

УДК 811.161.2'367+821.161.2

Дуденко О. В.,

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри української мови та методик її навчання

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

E-mail:nusik2009@meta.ua

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВСТАВЛЕНЬ

В ІДІОСТИЛІ М. ПАВЛЕНКО

У статті проаналізовано структуру, семантику та функції вставних конструкцій у повісті М. Павленко «Санта Лучія в кирзових чоботах». Відзначено активне використання автором названих одиниць для надання дискурсу ефекту живомовності, відтворення мовленнєвої специфіки персонажів. З'ясовано, що найуживанішими є конструкції для висловлення впевненості / невпевненості у сказаному; найменш частотні компоненти, що виражають емоційну оцінку мовцем повідомленого.

Ключові слова: вставлення, вставні одиниці, функційно-семантичні особливості вставних конструкцій, творчість М. Павленко.

Вставні і вставлені конструкції рідко стають предметом спеціальних досліджень. Як правило, їх розглядають у площині простого ускладненого речення (див., напр., праці П. С. Дудика, А. К. Мойсієнка, І. І. Слинька, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянської, К. Ф. Шульжука та ін.). Однак трапляється, що

ідіостиль письменника чи окремих його творів справді привертає увагу тим, що у ньому «панують» зазначені одиниці. Тоді виникає потреба «зануритись у секретну лабораторію» автора, тобто з'ясувати особливості структури, семантики та функціонування цих конструкцій у певному художньому дискурсі.

Такою стала повість М. Павленко «Санта Лучія в кирзових чоботах» (2007 р.). З перших сторінок твору впадає в око частотність використання вставних і вставлених конструкцій. Мовою чисел це означає: на 125 сторінках повісті автором використано близько 300 вставних і 200 вставлених одиниць. З погляду стиліста це вмотивовано, адже, скажімо, перша частина, «Манівцями до раю», написана у формі «діалогу з коханим», як назвала цю оповідь Лілія Шитова [5, с. 126]. Проте тут швидше не діалог, а монолог до коханого, який загинув. Він, Семен, незримо присутній скрізь, і до нього подумки повсякчас звертається Лія. Наведемо кілька цитат: *Семен хоч би приснився! Семене, Семене, ти зовсім покинув свою Лею* (3, с. 41¹); *Семе-е-е-ене!.. Ти навіть не снишся. Чи їй це сприймати як твою образу, як довічну покару? Втім, чому покара? Все гаразд, Семене, все гаразд. Все – як ти хотів* (61).

У багатогранному доробку М. Павленко (окрім збірок поетичних творів, письменниця видрукувала низку прозових творів, насамперед дитячих) ця повість належить до «дорослої» прози. І заслуговує на увагу як читачів, так і дослідників творчості.

Об'єктом пропонованого дослідження є вставні конструкції як особливі синтаксичні одиниці української мови. **Мета** дослідження полягає у системному аналізі структури, семантики і функціональних особливостей вставних конструкцій у зазначеній повісті. Матеріалом дослідження послугувала картотека вставних одиниць, дібраних методом суцільного виписування (близько 300 вставлень).

В оповіді значне місце займає внутрішнє, або невласне пряме, мовлення, тому-то вставні компоненти так поширені. Проведений аналіз вставних конструкцій, актуалізованих у повісті, показав, що з виділених семи семантичних груп [1] найуживанішою є група «оцінка повідомлюваного з погляду його достовірності» (висловлення впевненості / невпевненості) – 155 одиниць. Решта груп розмістилися у порядку спадання так: активізація висловлюваної реченням думки – 48 одиниць; порядок думок, зв'язок між ними – 31 одиниця; узагальнення – 28; джерело повідомлення – 24 конструкції; звичність повідомлюваних фактів для мовців – 18; емоційна оцінка мовцем того, про що йдеться, – 8 одиниць. Таким чином, усього нами зафіксовано 312 одиниць. Охарактеризуємо кожну групу детальніше.

У групі «**Оцінка повідомлюваного з погляду його достовірності**» найбільшу підгрупу становлять компоненти на позначення **непевності**, сумніву, припущення – 115 одиниць. Це власне модальні слова: *мабуть, мабуть же* (понад 30 уживань), наприклад: *Мабуть, через це жоден інший більше не застав у її серце* (19). Здебільшого вони займають ініціальну позицію, розпочинаючи висловлення, тому стосуються усього його змісту. Проте часто ці вставні слова містяться в інтерпозиції, але стосуються не лише кінцевої частини, а швидше, всього повідомлення: *Ця полтавчанка, мабуть, є отією знаменитою княгинею Ольгою, що керувала державою?!* (87).

Найуживанішими в цій групі є компоненти дієслівного походження, тобто співвідносні з дієслівними формами III особи однини теперішнього часу, зокрема *може* (45 уживань), *здається* (20), або співзвучні з дієсловами минулого часу у формі однини середнього роду (*здавалося*) чи формами умовного способу (*здавалось би*): *Здається, соучера винуватимь невістку в синовій смерті?* (13).

Частіше вони займають препозицію у висловленні: *Здається, чим тяжче їм доводиться працювати, тим більше вони співають!* (28); *Може, чим у давнішому світі люди живуть, тим більше кругом них допотопних істот водиться?* (48). Показово, що улюблений автором компонент *може* неодноразово вживається гронами – кількаразово повторюючись у суміжних реченнях. Іноді це нагадує стилістичний прийом градації (коли поступово нагнітаються засоби стилістичної виразності), наприклад: *А може... Може, ти просто соромишся постати перед очі своєї Джульєтти?* (81); ... *Коли вперше почула ці тужливі слова? Може, їх проспівала стара Макаручка? Може, вони виколисалися в ній, ще як добиралася потягом із Києва до Гумані?* (28).

¹ Далі вказується лише цифрове позначення сторінки джерела, звідки взято цитату для ілюстрації.

В інших конситуаціях, наприклад, передають послідовність запитань на допиті у невласне прямій формі: **Може**, Анна-Марія бачила, як хтось іще заходив до туалету? Ні, ніхто не заходив! **Може**, Семен щось казав? Ні, нічого! Тільки бідкався, що його постійно допитують, чого зразу додому не вертався. **Може**, Лея знаходила якогось листа? (73).

Звичайною для аналізованих компонентів є й інтерпозиція: *Весна. Вона розпустилася бруньками навіть у, здавалось, перемерзлій, засохлій Леїній душі* (48). У поодиноких випадках зафіксовано постпозитивне розташування вставного компонента, та й то у неповному реченні: *Ну, раз, може. Коли те своє перше кіно дивилась, «Джюльетту й Ромео»* (69).

Зафіксовано нами й компоненти цієї групи, що корелюють із обставинними прислівниковими словами: *видно* (7), *певно* (5). Для першого слова домінує препозиція, друге слово чергує препозицію та інтерпозицію: **Видно**, Роберте, українським діткам гостинці носить уже не санта Лучія, а святий Миколай! (39); *Наталі, певно, засуджує?* (114).

До цієї ж групи відносимо компонент іменникового походження *правда*, який стоїть у питальних реченнях у постпозиції. Тут не упевненість у висловленому, а швидше імпліцитне прохання: *Але ж Наталі нікому нічого не скаже, правда?* (106); *Я так і знала, що ви порадите діло: якщо не кохаю, то нащо він мені, правда?..* (121).

Серед зафіксованих – слова *напевне* та *наверно*: *Це відьмочка, напевне, й підсовує «свиней» неслухняним дітям* (112); *Ти ж, наверно, в другу влюбився, Та й того ж ти такий неговіркий?* (33). Друге слово є калькою з російської і використане у фрагменті пісні, що свідчить про розмовний варіант уживання.

Другу підгрупу становлять компоненти зі значенням **достовірності**, упевненості, категоричності: *звісно, звичайно, справді, безперечно, без сумніву* та ін. – усього 40 уживань. Найчастотнішими в ній є однослівні прислівникові, власне модальні одиниці: *звісно* (15), *звичайно* (8), *справді* (6): *Ну, звісно! Хіба ж Семен – живий? Помер!* (11); *Решту дітей, звичайно, взяти не дозволили* (72). Домінує для них препозиція, тому стверджують увесь вислів: **Справді**, чим її діти гірші? (53); **Звісно**, Наталя Миколаївна дуже любила тварин, але ж не до такої міри! (91). Рідше бачимо інтерпозицію вставлених одиниць.

Поодинокі зафіксовані нами компоненти *звичайно ж, безперечно*: *Боже збав! Звичайнож, Наталі не руйнуватиме такої гарної сім'ї!* (105); *Так-так, безперечно, Ребекка стане гідною продовжувачкою сімейного бізнесу* (95).

Менш поширені у цій підгрупі компоненти іменникового походження, однокомпонентні *правда* (7), *щоправда* (2), сполучення *без сумніву*: *Наталя Миколаївна, щоправда, не пішла до дівчат* (112).

Другу за вживаністю групу становлять вставні одиниці зі значенням **активізації висловлюваної реченням думки**; це переважно дієслівні форми вставності, які на чомусь наголошують, щось обмежують, уточнюють, пояснюють тощо. Нами зафіксовано таких у повісті майже 50.

Найчастотніша одиниця – *мовляв* (15), що вказує винятково на мовця поза межами конкретного висловлювання: *Коли висловила тривогу свекрусі, та засміялась. Мовляв, не бачила ти, Голено, смаленого вовка! Не пробувала ти, мовляв, бур'яну в тридцять третьому, не жувала мелених жолудів з мохом у сорок сьомому!* (24). Для цього вставного слова звичною є як препозиція (див. вище), так і інтерпозиція: *Коли простягає написане продавцеві, отримує у відповідь шанобливий погляд: мовляв, іноземка, жінка – а навіть пише чужою мовою!* (83). Нами зафіксовано навіть постпозицію: *Той дражнився з прізвища її онучки: Лопушан, Лопушан! Лопух, мовляв!* (98).

Цікаво, що ця вставна одиниця може підсилюватися іншими, наприклад, такими, що вказують на джерело повідомлення: *Не роби, мовляв, як учила твоя велика мама Джульє, з лозини колоди!* (63). Або ж процес підсилення активізації співрозмовника відбувається за рахунок інших одиниць цієї ж групи: **Бачте**, які тут люди: про хворих тварин дбають, бо здорові, мовляв, і так виживуть! Жалісливі! (116).

Компоненти *гляди*, *бачте* віднесемо до цієї ж групи. Остання одиниця вживається і в інтерпозиції: *Пудрою не користується: для шкіри, бачте, шкідливо!* (93). Використовується й усічена форма до твірного дієслова: *Лея щось і відмовила б їм гостреньке, та ба, уста подерев'яніли* (46).

Показово, що інші однослівні компоненти аналізованої групи здебільшого мають дієслівну форму і вживаються по разі. Зокрема, це такі слова: *розумію, кажеш, як бачиш, пам'ятаєш, уявляєте, стривай, повір, уявіть, дивіться*. Частина з них корелюють із дієсловами дійсного способу: І особи однини теперішнього часу – *розумію*, І особи однини теперішнього часу – *кажеш, як бачиш, пам'ятаєш*, І особи множини теперішнього часу – *уявляєте*. Інші співвідносяться із дієсловами наказового способу: І особи однини – *стривай, повір*, І особи множини – *уявіть, дивіться*. Наведемо приклади конситуацій: ... **Розумію**, тобі нелегко так зразу відповісти (56); *То, кажеш, порубати вам оці дроба?* (44); *Річ у тім, що, як бачиш, наші дівчата дуже навіть цікавлять місцевих чоловіків!* (100); **Уявіть**, псові якраз на Різдво підійшла черга щось вирізати чи міняти нирку! (114); **Уявляєте**, замовив мені хлопчика й дівчинку! (121); **Стривай**, а скільки ж їх було? (50); *Приїхав у кінці квітня, а наступного дня – тебе стрів! Пам'ятаєш, тоді, на гуманському базарі?* (56).

Аналізовані одиниці влітаються в розмовне мовлення персонажів або невласне пряме мовлення, підсилюючись іншими вставними конструкціями: **До речі**, Семен часом ніяких речових доказів не залишив? Ні? Точно? Бо, **здається**, Лея щось приховує? Таки ні?.. **Дивіться**, ради Леї ж стараються! (40). Тут бачимо водночас три вставні одиниці: *до речі* (порядок слідування думок), *здається* (невпевненість мовця у повідомленому) та *дивіться* (привернення уваги, застереження співрозмовника), усі разом у непрямій формі передають репліки згадуваного допиту Леї після загибелі чоловіка.

До аналізованої підгрупи відносимо ще дві конструкції. Перша має структуру речення, точніше – підрядної частини, друга складається із трьох часток: *Та він, якщо хочете знати, завжди ставить її у приклад усім своїм дев'ятьом дітям!* (27); **Хай там як**, називали Хведора Михайловича татом через раз чи, може, два, проте олівці отримали всі (57).

До цієї ж підгрупи віднесемо так звані «фіктивні» структури, які, на думку К. Ф. Шульжука, «із семантичного боку нічого не виражають» [цит. за: 2, с. 182], зате характеризують мовлення певного персонажа: *як його, тойго*. Наприклад: *А це, як його ... шпаетті яке в неї, ви б покушали!* (46); *Я он матір своєї малої, як, тойго, самогонкою почастувала, то вона, тойго: «Що за отрута?»* (92). У першому випадку вставна конструкція створює семантичне «гальмування», аби пригадати нове слово, у другому випадку вставне є словом-паразитом.

Третю за частотністю групу становлять вставні конструкції, що вказують на **порядок думок, зв'язок між ними**. Їх зафіксовано понад 30. З них найуживанішими є слова прислівникового походження: *по-перше, по-друге, зрештою, навпаки, взагалі* та ін.: **Взагалі**, тут кумедні прізвища: *колись думала, що такі лише в українців! До речі, багато прізвища «Руссо»* (98).

Вставні слова *по-перше, по-друге, по-третє*, як правило, є зачинами суміжних речень (зафіксовано 4 таких контексти) і перелічують певні аргументи в доведенні окремих положень, наприклад: *Лідка, Іванова дружина, – єдиний зв'язок із цим новим незрозумілим світом. По-перше, ім'я – як у рідної італійської сестри. По-друге, найкраще володіє німецькою. Теж десь працювала у воєнній Німеччині. По-третє, соучера (по-тутешньому – свекруха) поки що не проявляє до Леї жодного інтересу* (8).

Компонент *втім* зафіксовано у 8 конситуаціях. Скрізь він займає ініціальну позицію: **Втім**, *хижий Везувій зараз цілком невинно дивився на доккілля* (84). Таку ж ініціальну позицію займає вставне слово *зрештою*, зафіксоване нами двічі: **Зрештою**, *річ не в цьому!* (100). А компонент з протиставним значенням *навпаки* (2) використано і в інтерпозиції, пор.: *Луна, звісно, від цього й не думала. Навпаки, щиро пройнялася настроями і смаками своїх далеких предків!* (95); *Віддавши Лею під опіку родичам, держава, навпаки, матиме менше клопоту!* (40).

Вставний компонент з видільно-конкретизаційним значенням [цит. за: 2, с. 175] *наприклад* (4), що віднесений В. В. Виноградовим до модальних слів, зафіксовано нами лише в інтер- та постпозиції:

Згадати, наприклад, минулий Великдень (116); *Може, в Самуїла побачення заплановано, з італійкою молоденькою, наприклад!* (119).

Вставні одиниці прикметникового походження *точніше* (3), *власне* автор використовує теж в ініціалній позиції: *Лея нічого не казала. Власне, й дрова рубати збиралась сама* (44); *Точніше, просто Наталя Миколаївна її пакунок, притулений до свого ж ліжка, побачила найпершим* (113).

До аналізованої підгрупи входять і 2- та 3-компонентні сполуки іменникового та займенникового походження з прийменниками: *по суті, до речі, до того ж, у свою чергу*. Вони не частотні – використані по 1–3 рази: *Хоч прекрасно розуміла, що танджу, по суті, не було* (112); *Голосистого Василя, до речі, в гостях не було* (41); *До того ж, Ганя й Роберт відтепер хочуть, аби й діти їхні знали італійську* (76); *А Лея, в свою чергу, ні словечка сумного!* (30). Як показують приклади, для них домінує інтерпозиція.

Четверту групу утворюють компоненти, що вказують на *узагальнення*: *отже, словом, виявляється, виходить, зрештою, значить* та ін., – усього до 30 одиниць. З них найуживанішим є іменникова форма *словом* (10 випадків), причому переважно в препозиції: *Словом, за інтернаціоналізм!* (27).

Другу позицію за уживаністю займає компонент дієслівного походження *виявляється* (7), причому переважно в ініціалній позиції: *Виявляється, кулінарним талантам Наталі немає меж!* (113). Менш уживаним є модальне слово *отже* (5), яке зафіксоване і на початку, і в середині речень: *Присіла за парканом і ще трохи почекала. Отже, тут* (22); *Настрій, отже, у всіх був не святковий* (119).

Кілька разів автором використано вставний компонент дієслівного походження *виходить*, причому в усіх контекстах в інтерпозиції: *Це ж якщо святої Лучії – день усіх Світлан, то, виходить, Боно Натале – це й для всіх Наталь особливий?* (114). В одиничних випадках використано інші вставні компоненти цієї підгрупи: *значить, зрештою, взагалі-то*: *Взагалі-то, зайвих речей вони в домі ніколи не тримають* (100).

П'яту групу утворюють вставні конструкції, що вказують на *джерело повідомлення* (25). Серед них виокремлюються 2 типи конструкцій: 1) однослівні: *кажуть, мовлять, розказують, каже*; 2) вставні речення різної структури. З-поміж однослівних найчастотніший компонент дієслівного походження *кажуть* (7). Синонімічними до нього є компоненти такої ж дієслівної форми *мовлять, розказують*, зафіксовані по рази: *Язык, мовлять, до Рима доведе* (14); *А ще ліпше – кажуть, в Гумані є така лікарня, для дурних...* (44); *Чим може, допомагає: дружина Хведорова, розказують, не дозволяє з дому й нитки винести!* (36). Бачимо інтерпозицію цих одиниць, адже вони підтверджують достовірність сказаного.

Подібну форму має вставне слово *каже*, що вжите лише в початковій позиції: *Каже, я могла б стати ведучою чи бодай моделлю...* (121). Щодо таких конструкцій, науковці зауважують, що вони є проміжними між вставними і частинами складних речень (Пор.: *Каже, що...*) [4, с. 391].

До однослівних віднесемо прислівникове слово *по-моєму*: *А по-моєму, цього добра в усіх вистачає!* (100). Вказівка на джерело міститься й у вставному словосполученні *за тутешнім звичаєм*: *На другий день весілля, коли, за тутешнім звичаєм, усі переодягаються, творячи щось на зразок італійського карнавалу... серед гостей з'явилась... циганка!* (59).

Вставні речення цієї підгрупи можна поділити на кілька типів:

1) двоскладної структури: *я чула, ти ж кажеш, хто його зна, напр.: Ти ж кажеш, вона тобі – як рідна?* (107);

2) двоскладної будови із початковим сполучником *як*: *як мовила велика мама Джульє, як учила твоя велика мама Джульє: Але, як мовила велика мама Джульє, незграбі й дір'явий кошик мозолі набива, а зітханням не заміниш старання!* (24);

3) односкладної (неозначено-особової) структури із початковим сполучником *як*: *як мовили в Сан-Бенедетто, як мовили в Італії та ін.: Як мовили в Сан-Бенедетто, сьогодні моя черга, завтра – твоя. Або, як точніше кажуть в Україні, людський вік – що маків цвіт: уранці на стеблі, а ввечері – на землі...* (78);

4) односкладної (інфінітивної) структури з початковим сполучником **якщо**: *Наталя Миколаївна, оскільки газети купити не встигла, стала в'язати гачком: психотерапевтичний ефект цього рукоділля, якщо вірити книжкам, не менший за прогулянку в тихому лісі* (98).

Шосту групу становлять компоненти, що стверджують **звичність повідомлених фактів для мовців** – до 20 одиниць. Це однослівні конструкції дієслівного походження від лексеми *бути*: *було, бувало, бува* (10 одиниць), безособові похідні зі сполучником *як*: *як годиться, як вважається, як мовиться* (5 компонентів), відіменникове та відприслівникове слово зі сполучником *як*: *як правило, як завжди*.

Найуживанішим є компонент *бувало*, що вказує на подієву та часову обмеженість, повторюваність: *Не раз, бувало, затягують увечері перед каміном усіма голосами* (28). Схожі до нього за семантикою і вставні слова *було* і *бува*: *То, бува, одне з другим так намартіняться – не гірше, як самогоном!* (92).

Проте природним для конструкцій, що підкреслюють звичайність викладених фактів, є сполучник **як** на початку: *Криниця тут, як вважається, недалеко, через дорогу* (16); *Всі, як завжди, взяли до своїх післяобідніх звичок* (102). Названі конструкції, як видно із прикладів, здебільшого займають інтерпозицію.

Останню за частотністю, сьому групу утворюють компоненти, що вказують на **емоційну оцінку мовцем того, про що йдеться, почуття мовця** (задоволення, жаль тощо). Нами зафіксовано лише 8 таких одиниць, причому власне емоційно-оцінний компонент зафіксовано лише один – *на жаль*: *На жаль, правильно* (89). Решту вставних конструкцій зараховуємо до підгрупи умовно, адже вони не мають традиційного вигляду таких одиниць, хоча й передають їхню семантику. Це фразеологізовані утворення позитивної емоційної семантики *спасибі, їй-Богу, слава мадонні* под.: *Допомагає, спасибі, осиротілій родичці* (36); *Їй-Богу, вірши: так не хотів їхати – наче на смерть!* (10). Такі конструкції дослідники відносять саме до вставних [2, с. 164–165].

Аналогічно до цієї ж групи відносять фразеологізовані одиниці пейоративної семантики, що межують із обценною лексикою. Показовим буде діалог Леї із юнаком, що зрікся рідної мови: – *Чого не говориш по-нашому? – дорікала Хросининому внукові, який прийшов з армії. – Я, тьоть, язик забил! – А кай же тобі чорт, об що ж це ти так сильно забив того язика, що тепер і не вимовиш по-людськи? – Забил, ето значіт «не помню», тьоть! – А, бляка-мука, то ти це й головою вдарився?!* (71).

Таким чином, у підсумку можемо відзначити: вставними конструкціями письменника щедро послуговується. Зокрема, у повісті «Санта Лучія в кирзових чоботах» нами зафіксовано понад три сотні цих одиниць. Найуживанішою є група для висловлення впевненості / невпевненості, що становить половину від усіх вибраних одиниць. Найменш уживаними є вставні одиниці, що виражають емоційну оцінку мовцем того, про що йдеться у висловленні. Використані одиниці додають художньому дискурсу ефекту живомовності, характеризують мовлення персонажів, відтворюють специфіку їхньої комунікації.

Список використаної літератури

1. Дудик П. С. Просте ускладнене речення: навчальний посібник / П. С. Дудик. – Вінниця, 2002. – 335 с.
2. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого речення. / А. К. Мойсієнко. – К. ПП Я. Січовик, 2006. – 240 с.
3. Павленко М. Санта Лучія в кирзових чоботах: повість / Марина Павленко. – Умань : Алмі, 2010. – 132 с.
4. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української літературної мови: Проблемні питання: [навч. посібник] / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
5. Шитова Л. Діалог із коханим / Лілія Шитова // Післямова до повісті : Павленко М. Санта Лучія в кирзових чоботах. – Умань : Алмі, 2010. – С. 126–128.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник / К. Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.

Дуденко Е. В. Функционально-семантическая характеристика вводных конструкций в творчестве М. Павленко.

Аннотация

В статье проанализированы функционально-семантические особенности вводных конструкций в повести М. Павленко «Санта Лучия в кирзовых сапогах». Отмечено активное использование названных единиц автором для придания дискурсу эффекта живой речи, воспроизведения речевой специфики персонажей. Выяснено, что наиболее часто употребляемыми являются конструкции для выражения уверенности / неуверенности в сказанном; наименее частотны компоненты, выражающие эмоциональную оценку сообщенного говорящим.

Ключевые слова: *вводные единицы, функционально-семантические особенности вводных конструкций, творчество М. Павленко.*

Dudenko O. W. Functional and semantic characteristics of parentheses in a story «Santa Lucia in tarpaulin boots» by M. Pavlenko.

Summary

The aim of investigation is to analyze the structure, semantics and functional peculiarities of parentheses in above mentioned story. The tasks of the research are as following: to determine main structural and semantic groups of parentheses in the Ukrainian language; to clear up the functional expressions of parentheses in the analyzed story.

In general, we can emphasize that parentheses are widely spread in M. Pavlenko's works. In particular, we found more than 300 parenthetical units in the story «Santa Lucia in tarpaulin boots». The most widespread is the group of parenthetical units to mark confidence and uncertainty. They make a half of all chosen units – 155. Less frequent are clauses used to activate expressed in the sentence ideas (48); to organize thoughts and connections between them (31 units); to generalize ideas and thoughts (28), to refer to the source of information (24) and habitualness of expressed facts for speakers (18). The least frequent are parentheses which emphasize the emotional assessment of ideas and feelings expressed in the sentence by the author (8).

Parenthetical units give the fiction the element of every day communication, characterize the speech of characters, and reproduce the peculiarities of their communication.

Key words: *input unit, functional and semantic features introductory designs, creativity M. Pavlenko's.*

УДК 81'373.2:[81:39]:821.161.2 – 1«19»

Дужа Л. І.,
аспірант кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка
E-mail: liliia.duzha@gmail.com

**ОНІМИ ЯК МОВНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНИХ
ФЕНОМЕНІВ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЙ М. ЗЕРОВА, М. ДРАЙ-ХМАРИ ТА П. ФИЛИПОВИЧА)**

У статті досліджено власні назви, що у своїй смисловій структурі мають національно зумовлений культурний компонент і репрезентують національно-прецедентні феномени у поетичних текстах М. Зерова, М. Драй-Хмари та П. Филиповича. Висвітлено особливості функціонування історичного та біблійного ономастикону у поетичному ідіолекті українських неокласиків.

Ключові слова: *національно-прецедентний феномен, фонові знання, прецедентне ім'я, прецедентна ситуація, культуромовна компетенція, поетичний дискурс, онім.*

Питання співвідношення мови, культури та людини як носія національної свідомості актуалізувало низку проблем у мовознавчій науці, пов'язаних із вивченням обов'язкової для кожного представника етнокультурної спільноти системи знань, що репрезентує загальнонаціональну мовну картину світу. Одним із мовних явищ, семантичне наповнення якого значно глибше, ніж його словесне вираження, є прецедентний феномен. О. Селіванова висловлює думку, що прецедентні феномени є важливими елементами культурно-мовної компетенції, яка «уможливило самоідентифікацію людини як представника певного етносу та носія відповідної культури, тобто визначає параметри етнічності й культурної ідентичності – усвідомлення людиною своєї належності